Р Е Ц Е Н З И Я
НА ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД НА ТЕМА „ПРЕВЕНЦИЯ В СИСТЕМАТА ЗА ПРАВОСЪДИЕ ПО ОТНОШЕНИЕ НА НЕПЪЛНОЛЕТНИТЕ В РЕПУБЛИКА КАЗАХСТАН” ЗА ПОЛУЧАВАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР”

Докторант: Индира Киримжановна Куанишева
Форма на обучение: самостоятелна подготовка
Научен ръководител: проф. д-р Галина Ковачева
Област на висшето образование: „Социални, стопански и правни науки”
Професионално направление: „Право”
Докторска програма: „Криминология”

Рецензент: проф. д.ю.н. Юлия Дончева Бояджиева, съгласно заповед на ректора на ВСУ „Черноризец Храбър” № 631 от 01.10.2026 г.

1. Кратки биографични данни за докторанта

Индира Куанишева е родена на 25.07.1982 г. През 2003 г. завършва Таразкия държавен университет „М. Х. Дулати“ с придобито висше образование – образователна степен *магистър по право*. Старши преподавател е в Международния казахско-турски университет „А. Ясави“ и Държавния университет „Ш. Муртаза“, катедра „Държавноправни дисциплини“. Участва в обучението по учебните дисциплини Теория на държавата и правото, Конституционно право на Република Казахсан (РК), Гражданско право на РК, Наказателно право на РК, Административно право на РК, Трудово право на РК, Международно право.

Със заповед на ректора на ВСУ № 373 от 19.06.2023 г. Индира Куанишева е зачислена като докторант на самостоятелна подготовка по докторска програма „Криминология“ във ВСУ „Черноризец Храбър“, катедра „Правни науки“. Отчислена е с право на защита със заповед на ректора на ВСУ № 376 от 13.07.2026 г.

2. Актуалност и значимост на проблематиката на дисертационния труд

Актуалността и значимостта на темата на дисертационното изследване не будят съмнение. И за Република Казахстан престъпността сред непълнолетните/детската престъпност продължава да бъде остър социален проблем. Явно е, че политиките за противодействие на тази престъпност и предприеманите мерки не са достатъчни. Необходимо е да се повиши тяхната ефективност съобразно актуалното й състояние.

Темата за престъпността на непълнолетните е една от най-разработваните теми в криминологията – и като теория, и като емпирика. По принцип трудно може да се каже нещо ново в теоретичен план. Не са нови и идеите за комплексност на профилактичните мерки, за ранната профилактика[1] и т.н. Нови моменти могат да се открият преди всичко при изследването в динамика на нивото на детската престъпност, появата и развитието на нови форми на престъпно поведение, новопоявили се явления в причинния комплекс на

[1] В рецензията ще бъде използван терминът „профилактика“, както е в оригиналния вариант на дисертацията на руски език.

престъпното поведение на непълнолетните и съответно каква трябва да бъде реакцията на компетентните органи в профилактичен аспект. Всичко това като цяло се съдържа в целта, задачите и в изложението на дисертационното изследване.

Обосновката на актуалността на проведеното дисертационно изследване би спечелила, ако беше представен макар и кратък преглед на проведените по темата изследвания с криминологична насоченост конкретно за Република Казахстан – по какви въпроси, за кои периоди. Тогава може да се прецени дали и доколко проведеното дисертационно изследване запълва празнина в научната криминологична сфера и представлява научна новост. Доколкото виждам от библиографията, такива изследвания, включително и актуални, няма.

3. Общо представяне на дисертационния труд

Представеният за рецензиране дисертационен труд с обем от 346 страници се състои от въведение, три глави с по два параграфа, заключение, списък на използваните източници и 6 приложения с анкетни карти за служители от системата на детското правосъдие и с резултатите от анкетирането. Основният текст съдържа 19 таблици. Библиографията включва 136 заглавия на руски, български и английски език, нормативни актове на Република Казахстан – 11, международни актове – 15, интернет източници – 11.

Във ***Въведението*** се представят: обща характеристика на дисертационния труд; актуалност на темата и значимост на работата по нея; цел и задачи; обект и предмет; методика; новост, теоретична значимост и практическа ценност на проведеното изследване.

Глава 1 „Престъпност на непълнолетните в Република Казахстан: състояние, причини и условия“. *§ 1 „Криминологична характеристика на престъпността на непълнолетните в Република Казахстан*“.

В *първата точка „Ниво, динамика и структура на престъпността на непълнолетните"* на базата на статистически данни и литературни източници се прави анализ на нивото и структурата на детската престъпност, както и на основните й тенденции за периода 2015–2024 г. (в някои случаи и за по-кратки периоди). Направени са основни изводи: общият брой на регистрираните престъпления на непълнолетните, макар и неравномерно, намалява; това намаление е с по-нисък темп от снижаването на общия брой на регистрираните престъпления; нараства броят на наказаните престъпления, извършени от непълнолетни; нараства тежката и особено тежката детска престъпност; наблюдава се зависимост на тази престъпност от престъпността на възрастните; все по-отчетливо се проявяват особеностите на подрастващата и юношеската възраст; разширява се социалната база на рисковите групи за сметка на деца от материално необезпечени семейства, на деца, занимаващи се с дребен бизнес; нараства агресивността при извършване на правонарушенията; въвличат се непълнолетни в структури на сенчестата икономика и организираната престъпност в качеството им на низови изпълнители.

По изложението на точка 1 имам следните бележки:

- при представянето на статистическа информация задължително е да се посочи източникът (бюлетини на полиция, на статистическа институция). Само за Таблица 2 е посочен източникът. Използват се 3 източника/масиви на статистическа информация: за регистрираната и разкритата престъпност (полицейска статистика); на внесените в съда обвинителни актове (т.нар. „прокурорска“ статистика); съдебна статистика. В случая по отношение на престъпленията на непълнолетни не може да се говори за регистрирани, а само за разкрити престъпления, тъй като възрастта на извършителите става известна след

като те се установят. Така че в ред 4-ти на Таблица № 1 са посочени разкритите, а не регистрираните престъпления, извършени от непълнолетни. Посочените относителни дялове в ред 5-ти не са коректни, тъй като са изчислени спрямо регистрирани престъпления. Налице е и разминаване на данните. В Таблица № 8, ред 5-ти са дадени двойно по-големи относителни дялове.

По принцип за анализ на нивото, структурата и другите характеристики на престъпността в статика или динамика се използва статистиката за регистрираната престъпност. Нужно е и пояснение за критерия за регистрирано престъпление. За България това е фактът на образуване на предварително производство.

Прокурорската и съдебната статистика отчитат само престъпленията, за които са внесени обвинителни актове, съответно са приключили наказателни дела. Извън тези статистики остават не само незаявените и нерегистрираните престъпления, но и регистрираните престъпления с неразкрит извършител[2], както и всички разкрити престъпления, които по една или друга причина не са стигнали до съд и присъда. В зависимост от бързината на работа на съответните органи тези две статистики дават повече или по-малко изместена във времето (с месеци и години) картина на престъпността. Освен това върху съдебностатистическите данни влияят редица фактори: амнистии и други законодателни мерки, прилагане на института на продължаваното престъпление, несъставомерност или маловажност на деянията, липсата на основания за търсене на вина и съответно на наказателна отговорност (малолетие, невменяемост), прилагане на възпитателни мерки, изтичане на предвидената от закона давност, починали обвиняеми.

Съпоставителните анализи на трите вида статистики дават изключително ценна информация за престъпността и за институционалната реакция спрямо нея. Но трябва да се познават техните методологии, както и да се има предвид целта на анализите.

- В тази точка има непоследователност при използването на трите вида статистически данни, които са ту за престъпления, ту за извършители. Периодите са различни. Представят се данни за обвиняеми лица за полугодия, които не са показателни.
- По отношение на интерпретацията на статистически данни за престъпността отбелязвам следното – при нарастване на показателите не трябва да се търси обяснение само в посока на влошаване на ситуацията и да се обосновава необходимостта от усилване на профилактичните мерки. Увеличението може да се дължи например на повишаване на разкриваемостта на престъпленията или на по-бързо съдопроизводство.

Във *втората точка „Личност на непълнолетния престъпник“* се прави социално-демографска характеристика на непълнолетния престъпник по пол, възраст, семейна среда, образование. Представя се и неговият социално-психологически портрет, включващ деформация на правосъзнанието, емоционална неустойчивост, недостатъчен самоконтрол, недоверие към възрастните, повишена внушаемост, зависимост от групата връстници. Това се прави въз основа на съответните анализи, в които се надхвърлят рамките на обикновените констатации, а се търсят причинно-следствени връзки и обяснения.

Това, което прави впечатление е, че изложението на параграфа не е добре структурирано и е изключително по цитати от литературни източници, което го прави и фрагментарно. Липсва представяне на социално-демографски данни за непълнолетните извършители от статистиките за разкритата и наказаната престъпност (частични данни има на стр. 21, точка първа на параграфа). Този анализ трябва да е още в началото на точка втора.

[2] За България процентът на разкриваемост на регистрираните престъпления е около 50%.

Данните, които се дават, са пак от литературни източници и то от 2013 г. и 2009 г. Излишно пространно е общото изложение относно личността на престъпника. На места има „чужди тела“, като се отива към криминогенни фактори.

Ценна е информацията от Таблица № 9 *„Сравнителна таблица на личностните и социално-психологическите особености на непълнолетните правонарушители“*, представяща данни от проведената анкета с трите групи респонденти.

Във *втория параграф „Причини и условия за престъпността сред непълнолетните“* е направена комплексна оценка на факторите, определящи престъпното поведение на непълнолетните. Тези фактори са разделени в две групи с оглед аспектите на тяхното формиране: икономически, социални и социално-психологически, в едната група, и идеологически, в другата група.

По отношение на първата група фактори докторантката застъпва виждането, че по своето значение икономическите причини имат базов характер и ключова роля при формирането на престъпно поведение у подрастващите.

Ценна информация с криминологична стойност, която представя нови негативни тенденции на престъпността сред непълнолетните, се съдържа в анализа на влиянието на идеологическите фактори върху причините за престъпността на непълнолетните. Като основен фактор от такова естество е посочено изкривяването на нравствените ценности. Поради възрастовите им особености подрастващите лесно попадат под влияние на криминалната субкултура. Агресивни модели на поведение се формират чрез видеоигри, филми, социалните мрежи по интернет, блогъри. Обърнато е специално внимание на една от най-тревожните форми на агресия – булинга и особено кибербулинга по отношение на връстници. В съвременните условия особено безпокойство предизвиква и разпространението на идеологията на потребителство, както и активизацията на екстремистки и деструктивни общества в интернет, имащи за цел въвличането на непълнолетните в противоправни дейности. Всичко това се проявява във „влошаване“ на правосъзнанието и в ръст на правонарушенията.

Глава 2 „Предотвратяването на престъпността на непълнолетните в системата на детското правосъдие в Република Казахстан“ е посветена на представянето на започналия през 2001 г. *проект „Детско правосъдие в Казахстан“*, чиято цел е формиране на национална система на детско правосъдие с реформиране на подходите към взаимодействието с непълнолетните. Тази система предвижда създаване на специализирани институции: детска полиция, детска прокуратура, детски съдилища, детска адвокатура, наказателно-изпълнителни инспекции за непълнолетни, служби на социални психолози, регионални органи по защита правата на децата. На този етап не всички от тези структурни елементи на проектираната система са задействани. Понастоящем тя се реализира посредством съчетаване на специализирани органи и подразделения и специализирани направления на дейности в рамките на съществуващи държавни структури. На Фигура 1 е представена много сполучливо системата за детско правосъдие по субекти, основни правомощия, взаимодействия, субординация. Всъщност наименованието на системата трябва да се приема условно, тъй като повечето нейни структури – образователни, социални, неправителствени, са извън правосъдието.

В първите три точки на *§ 1 „Състояние на предотвратяването на престъпления, извършвани от непълнолетни“* е представена дейността на трите основни субекта на системата за детско правосъдие:

- детска полиция, чиято дейност е насочена към ранно откриване на непълнолетни, склонни към правонарушения, провеждане на индивидуална превантивна работа, осъществяване на взаимодействие със семействата и образователните институции. Анализира се практиката на поставяне под превантивен надзор, провеждане на превантивни беседи и други мерки за въздействие;
- комисии по дела на непълнолетни и защита на техните права (КДНЗП), имащи координираща роля в системата за профилактика. Тяхната дейност е насочена към защита на правата и законните интереси на децата, разглеждане на дела за правонарушения, предприемане на мерки за премахване на причините и условията, способстващи за извършването на престъпления;
- детски съдилища – акцентът е поставен върху прилагането на възпитателни мерки, алтернативни на наказанието, както и върху осигуряването на индивидуален подход към всеки непълнолетен правонарушител, като се отчитат неговата личност и обстоятелствата по делото.

Правилно е поставен акцент и на проблема за стигматизацията, който именно за децата стои с голяма острота, както и за приложимостта на формите на възстановителното правосъдие, опирайки се и на българския опит и изследвания.

С авторски изследователски принос са резултатите от анализа, който се прави на анкетната информация, получена от респонденти от детската полиция, КДНЗП и детския съд (таблици № 12, № 13 и № 14). Получените данни дават представа за ефективността на различните форми на профилактична дейност, съществуващите проблеми в нейното осъществяване, перспективните направления за усъвършенстване съобразно спецификата й за различните органи. Направен е извод, че съществуващият модел на детско правосъдие формално обхваща всички основни направления на предотвратяването на правонарушения, но на практика съществуват редица проблеми.

В тази глава се анализират правните основи на превенцията на престъпността на непълнолетните, заложени в действащото законодателство на Република Казахстан. Особено внимание се обръща на отменения закон „За профилактика на правонарушенията сред непълнолетните и предотвратяване на детската безнадзорност и безпризорност“, както и на разпоредбите на действащия от края на 2025 г. нов закон „За профилактика на правонарушенията“, насочен към усъвършенстване на системата за ранна превенция и на междуведомственото взаимодействие. Анализират се и съществуващите трудности в развитието на идеологията на законодателството в сферата на профилактиката на престъпността на непълнолетните.

В *§2 „Пътища за повишаване на ефективността на предотвратяването на съвременните престъпления на непълнолетните“* на базата на представяне на действащото национално законодателство и на международни договори, както и на чуждестранен опит, докторантът обосновава идеята за комплексни промени – не само промени в специалния закон, но и в законите за детето, за образованието и др. Идеята за комплексност се следва и по отношение на профилактичната дейност, осъществявана от всички субекти на системата на детско правосъдие.

Оценъчна и полезна информация се съдържа в: Таблица № 16, представяща съпоставителна матрица на възрастите и режимите на отговорност в Казахстан, още две средноазиатски държави и три европейски страни; Таблица № 17, където е дадена класификация на мерките за първична, вторична и третична профилактика с отговорни органи и бариери при внедряването; Таблица № 18, съчетаваща нормативните „тесни

места“ и предложенията за тяхното отстраняване, с посочване на проблемите, нормативните източници, предлаганите решения, очаквания ефект, отговорните органи. Направени са изводи, които имат научно-приложно значение.

Трета глава „Чуждестранният опит в предотвратяването на престъпността на непълнолетните“. В *§ 1 „Международни правни актове в предотвратяването на престъпленията, извършвани от непълнолетни“* е направен анализ на основните международноправни документи, определящи стандартите за защита на правата и интересите на непълнолетните и стоящи в основата на съвременната система за детско правосъдие: Минимални стандартни правила на ООН за правосъдие по отношение на непълнолетните („Пекинските правила“) (1985 г.), Ръководни насоки на Организацията на обединените нации за предотвратяване на престъпността на непълнолетните (Ръководни насоки, приети в Ер-Рияд) (1990 г.), Конвенция за правата на детето (1989 г.).

Тези стандарти са ориентирани към хуманизиране на детското правосъдие, отдаване на приоритет на профилактиката и защитата на правата на децата. На базата на анализ и съпоставки е направен извод, че нормативната уредба на Република Казахстан в разглежданата област е достатъчно развита и концептуално съгласувана с международните стандарти, но се нуждае от по-нататъшно усъвършенстване по отношение на практическото прилагане, засилването на механизмите за контрол и повишаването на ефективността при прилагането на правните разпоредби.

В ***Заключението*** са представени изводите относно изследваните тематични проблеми, като докторантът е съумял в обобщен вид да даде много добра представа за изследователската работа и резултатите от нея. Дадени са и обобщени препоръки, разделени на две групи: предложения *de lege ferenda;* мерки за усъвършенстване на профилактичната дейност. Предложенията *de lege ferenda* всъщност са насоки за подобряване на нормативната уредба, като никъде не е споменат конкретен закон или друг нормативен акт. Даже при някои предложения трудно може да се разбере, че се отнасят до нормативни промени.

4. Методология и методика на дисертационното изследване

Дисертационният труд е подготвен на базата на теоретико-емпирично изследване с ясно дефинирани цел, задачи, обект и предмет.

Важен методологичен елемент на едно криминологично изследване е *понятийният апарат.* За централното понятие „престъпност на непълнолетните“ докторантът дава свое „статистическо“ определение (стр. 9). Въпреки че липсва предварителният анализ, приемам определението като научно обосновано, включващо необходимите признаци, по които детската престъпност може да се разграничи като отделен тип престъпност.

Похвални са усилията на докторанта да се впусне в теоретична дискусия, като изяви свое мнение при разграничаването на понятията „предотвратяване на престъпността на непълнолетните“ („предупреждение преступности несовершеннолетних“) и „профилактика на правонарушенията сред непълнолетните“ („профилактика правонарушений среди несовершеннолетних“), разглеждайки профилактиката като едно от основните направления на предотвратяването на явлението престъпност (стр. 9–10). В българската криминологична доктрина „предотвратяване на престъпността“ се употребява в най-общ смисъл на недопускане извършването на престъпления. А в теорията на полицейската превенция на престъпността предотвратяването на престъпления в ненаказуемия стадий е един от

видовете превантивна дейност, осъществявана от полицейските служители, за разлика от пресичането на започнала престъпна дейност, което е в наказуемия стадий.

По така дадените определения могат да се изкажат възражения. Във всички случаи „предупреждение преступности“ е по-общо понятие от „профилактика правонарушений“. Но не може да се приеме, че предупреждението е комплекс от мерки. То е дейност, както и профилактиката е дейност.

Нужно е уеднаквяване на авторските позиции при употребата на понятията/термините, изразяващи детерминираността на престъпното поведение. На различни места се употребяват различни термини: „причини“, „причини и условия“, „фактори“. Така се е получила понятийна еклектика и неяснота за читателите.

От *общонаучните методи,* наред с анализа и синтеза, в целия изследователски процес активно се прилага *сравнителният метод*: при регионалния анализ на детската престъпност (Таблица № 6), при представянето на чуждестранни законодателства, режими на наказателна отговорност, подходи към непълнолетните извършители, профилактични практики (таблици № 16, № 19 и др.) и най-вече при съпоставяне на резултатите от проведената анкета с трите групи респонденти (таблици № 7, № 15 и редица други).

Съпоставителните анализи са дали емпирична база за важни изводи по изследваните проблеми. Но за достоверен съпоставителен анализ е необходимо еднаквите по своя замисъл въпроси, както и отговорите им, да са с еднаква формулировка. В част от случаите това не е така, което е направило получените резултати в една или друга степен трудно съпоставими. Пример – Таблица № 11 „Сравнителна оценка на субектите на детското правосъдие за основните причини на престъпността на непълнолетните в Жамбилска област“. При представителите на КДНЗП на второ място е икономическият фактор. Този фактор обаче отсъства от отговорите на съответните въпроси в анкетните карти за детските полицаи и детските съдии.

Използван *частнонаучен метод* в дисертационното изследване е *статистическият метод:* при представянето на размерите и структурата на общата престъпност и на престъпността сред непълнолетните; при статистическата обработката на анкетните данни.

Активно е използван *методът на визуализация на данните/графичният метод.* Докторантът заслужава похвала за многото таблици, секторни диаграми, фигури, което отлично представя една криминологична разработка. Визуалното представяне на изследователските резултати повишава интереса на читателя и допринася за много по-лесното възприемане на изложението.

За анкетата – тя е проведена с общо „около“ 60 респондента – служители на детската полиция, членове на комисии по дела на непълнолетни, съдии от детски съд. Не става ясно дали анкетата е проведена на принципа на отзовалите се или на друг принцип.

Емпиричното, в случая анкетното изследване е проведено на територията на една от областите на Република Казахстан – Жамбилска област. Правилно докторантът прави уговорката, че резултатите характеризират регионалната специфика на изследваните проблеми.

В тази връзка отбелязвам следното. За да се прояви регионална специфика, в случая на организацията и реализацията на профилактичната дейност на субектите на детското правосъдие, е необходимо представително за страната изследване, което да покаже дали има териториални различия и какви са те. Работата на детската полиция, на комисиите по дела на непълнолетни, на детските съдилища във всички области на Казахстан е централизирана, в смисъл на общо законодателство, еднакви принципи на ръководство и

организация на работа. Така че става въпрос преди всичко за системни проблеми и недостатъци, обусловени от обективни, а не толкова от субективни фактори. Ето защо приемам направеното регионално и с неголяма извадка изследване за достатъчно репрезентативно по отношение мненията и вижданията на състава на трите институции на системата за детско правосъдие.

5. Научно-теоретични и научно-приложни приноси на дисертационния труд

5.1. В посока на ***обогатяване на научното познание*** в особената част на криминологията, отнасяща се до детската престъпност, представляваща обособен тип престъпност, като ***теоретичен принос*** в дисертационния труд на Индира Куанишева оценявам:

- формулирането на собствено определение за понятието „престъпност на непълнолетните“;
- представянето, макар и доста приблизително, на криминологичната картина на съвременна детска престъпност в Република Казахстан – ниво, структура, тенденции;
- очертаването на профила на непълнолетния извършител на престъпления в актуалната обществено-икономическа ситуация в Република Казахстан;
- очертаването на модел на криминогенните фактори, генериращи или благоприятсващи извършването на престъпни деяния от непълнолетни.

5.2. ***Обогатява се емпиричната база на криминологичната наука на Казахстан и съответно на сравнителната криминология с:***

- данни за състоянието на детската престъпност в Казахстан;
- резултатите от проведените анкетни проучвания сред служители от детската полиция, КДНЗП, детски съд.

5.3. ***Като основни научно-приложни достижения на докторанта отбелязвам:***

- направената оценка на националната нормативна база относно детската престъпност и на дейностите по нейното предотвратяване и конкретно профилактика, с посочване на проблеми и предлагане на подходи за тяхното решаване; оценката на съвременното състояние на системата за профилактика на престъпността на непълнолетните в Република Казахстан, включително дейността на системата за детско правосъдие;
- идентифицирането на основните проблеми и недостатъци на действащата система за профилактика на престъпността сред непълнолетните, включително трудностите при разработването на идеологията на превенцията, пропуските в правната уредба и недостатъчното ниво на междуведомствено сътрудничество;
- формулирането на основните направления за усъвършенстване на системата за профилактика на престъпността на непълнолетните, включващи засилване на междуведомственото взаимодействие, развитие на института за ранна превенция, повишаване на ефективността на дейността на детската полиция и другите институции и органи от системата за детско правосъдие, както и по-нататъшно развитие на законодателството с оглед на съвременните социални предизвикателства и международните стандарти в областта на защитата правата на детето;
- обосноваването на единен модел на непрекъсната междуведомствена индивидуална подкрепа на непълнолетния и неговото семейство, включваща ранно установяване на рисковите фактори, комплексна оценка на потребностите, разработване на индивидуален план, определяне на координатор, работа със семейството, участие на

специалисти с психологическа и социална подготовка, наставничество, оценка на резултатите и подкрепа след извършената оценка;

- дадената обширна информация с познавателен характер за международните правни актове в областта на профилактиката на престъпността на непълнолетните; за регулиращите я законодателства в държави от Европейския съюз, включително и България, и извън него, като са определени възможностите за прилагане на отделни чуждестранни практики в Република Казахстан;
- разработването на комплекс от произтичащи от изследователските резултати и изводи препоръки за усъвършенстване на законодателството на Република Казахстан в областта на профилактиката на детската престъпност, както и организационно-управленски мерки, насочени към повишаване ефективността на тази дейност в системата на детското правосъдие.

Дисертационната разработка ще бъде интересна и полезна за студенти, преподаватели и изследователи по криминология, наказателно право, социология, за практикуващи юристи и за всички интересуващи се от проблемите на детската престъпност и детското правосъдие.

6. Критични бележки по дисертационния труд

Отбелязвам следните общи критични бележки по дисертационното изследване и дисертационния труд, освен посочените по-горе в рецензията:

- по отношение на заглавието на труда – по подразбиране в темата на дисертацията се включва и детската престъпност, тъй като изследването на профилактиката задължително трябва да се предхожда от изследване на самото явление – детската престъпност. Но все пак, за да има съответствие между заглавие и изложение, криминологичният анализ на тази престъпност, на който е отделена първа глава, трябваше да бъде посочен като задача на изследването.
- По структурата на труда – за едно криминологично, включително и емпирично изследване би следвало в съдържанието да има отделна точка, посветена на методологията и методиката на проведеното дисертационно изследване, а не тези въпроси накратко да се дават във въведението. Това е нужно и от гледна точка на изследователския аспект на работата на докторанта – степента „доктор“ на първо място е образователна, а след това е научна степен.
- Изложението на доста места е излишно описателно, с повторения на едни и същи неща по същество, с ненужни уводи на параграфи и точки, с отклоняване от конкретните подтеми. Това, от една страна, е довело до голям обем на дисертационния труд, а, от друга страна, на места в многото описания се е позагубил акцентът върху детската престъпност, като се отива към правонарушенията сред подрастващите.

Независимо от направените бележки, считам, че положителните и приносните моменти в дисертационния труд са преобладаващи и не се отразяват на дадената по-долу положителна оценка за него.

7. Препоръки относно бъдещата изследователска и внедрителска работа на докторанта

Препоръчвам на докторанта:

- да следи развитието на системата за детско правосъдие в Казахстан, да продължи анализите и публикациите в направленията, разработени в дисертацията;
- да използва всички възможности за популяризиране и внедряване на идеите си по темата;
- да задълбочи познанията си по теоретичните, методологичните и методическите постановки на емпиричното изучаване и изследване на престъпността[3], като се запознае и с методологията на институционалното статистическо наблюдение на престъпленията и извършителите на отделните стадии на тяхното отчитане и съответно на формиране на статистическите таблици за регистрираните, разкритите и санкционираните престъпления.

8. Общи впечатления от работата на докторанта

Индира Куанишева е утвърден университетски преподавател по широк кръг правни дисциплини с 22-годишен стаж. Показва владеене на криминологичната терминология и криминологични познания, умения за анализ на нормативни актове и литературни източници, умения за сравнителноправен и криминологичен анализ, за изразяване на собствено мнение по проблемите.

По моя оценка качествата си на анализатор-криминолог Индира Куанишева показва най-вече при интерпретацията на анкетните данни Тя вниква в информацията – текстова и числова, с криминологичен поглед. Интерпретира данните криминологично, търси обяснения, прави изводи.

Дисертацията е четивна. Следва се научен стил на изложението, като от началото до края не се губи криминологичният подход.

Проучен и използван е голям обем национална и чуждестранна криминологична и сродна литература, нормативни актове на Република Казахстан, международни документи. Всички източници са ползвани добросъвестно със съответното цитиране.

Докторантът има активна публикационна дейност, популяризираща резултати от дисертационното изследване.

9. Автореферат

Авторефератът (вариант на български) е изпълнен в обем от 27 страници. В него правилно и в общи линии пълно са отразени изследователските резултати и изводи. Прави впечатление, че в първата част на автореферата „Обща характеристика на дисертационния труд“ се появяват „Основни тези“, каквито липсват във въведението на дисертацията. Част от тезите, 8 на брой, звучат като констатации или препоръки.

Самооценката на научните и научно-приложните приноси на дисертационния труд е реалистична, но формулировките на част тях звучат като изпълнение на задачи на проведеното изследване.

Представеният служебен доклад от ВСУ за съвпадения с текстове от ползвани източници не сочи за наличие на плагиатство.

---

[3] Препоръчвам например Криминология. (2005). (Учебник для вузов под общей редакцией доктора юридических наук, профессора, заслуженного юриста РСФСР, Президента Российской криминологической ассоциации А. И. Долговой, 3-е издание, переработанное и дополненное). Глава 5. Изучение преступности. Москва: Издательство НОРМА.

Докторантът Индира Куанишева има подадена декларация за оригиналност и истинност на резултатите от изследването и на представения дисертационен труд.

10. Публикации

В наукометричната справка са посочени 3 самостоятелни публикации на докторанта на руски език в електронното списание *E-Journal VFU* на Юридическия факултет на ВСУ (ISSN 1313-7514). В автореферата фигурира списък с още 8 публикации по темата на дисертацията на руски и казахски език (3 в съавторство): 6 доклада, представени на международни научно-практически конференции и 2 статии в периодични издания.

Наукометричните изисквания относно ОНС „Доктор“ за докторанта са изпълнени.

11. Заключение

Темата на дисертационния труд на **Индира Киримжановна Куанишева „Превенция на системата за правосъдие по отношение на непълнолетните в Република Казахстан”** е дисертабилна с висока значимост и актуалност на проблематиката.

Дисертационният труд удовлетворява изискванията на чл. 6, ал. 3 от Закона за развитие на академичния състав на Република България. Съдържанието и приносните моменти в труда са в областта на криминологията. **Оценката ми за него е положителна.**

Имайки предвид гореизложеното, **предлагам на уважаемото Научно жури да присъди на Индира Киримжановна Куанишева образователната и научна степен „Доктор” по професионално направление „Право”, специалност „Криминология”.**

Член на научното жури и рецензент:

(проф. д.ю.н. Юлия Бояджиева)

С о ф и я, 1 ноември 2026 г.